

Brabant praat over warmte

West-Brabant in gesprek over duurzame
en betaalbare warmte in de toekomst

Inhoudsopgave

1. Inleiding Brabant Praat
2. Adviezen
3. Opzet brede toetsing duurzame warmte
4. Indruk uit de gesprekken
5. Analyse van de individuele adviezen
6. Verdieping vragen uit enquête
7. Reflectie

Inleiding ‘Brabant Praat’

In een reeks bijeenkomsten met de titel ‘Brabant Praat over betaalbare energie’, hebben ruim 100 inwoners van West-Brabant de politiek advies geven over de warmtevoorziening van de toekomst. Deze groep is via loting samengesteld. Brabant Praat is een initiatief van de Energieregio West-Brabant: één van de 30 energieregio’s in Nederland die werken aan de Regionale Energiestrategie (RES).

In gesprek over de warmte van de toekomst

Een warm huis, warm water en warm eten vinden we allemaal fijn. In 2050 stopt Nederland met aardgas voor de verwarming, douche of gasfornuis thuis. In plaats daarvan komt duurzame energie. Bijvoorbeeld uit windparken en zonnepanelen. Waar onze warmte vandaan komt, gaat dus de komende jaren veranderen. Daarom hebben wij aan inwoners gevraagd om mee te denken hoe die overstap zo goed mogelijk gemaakt kan worden.

Aanleiding

In aanloop naar de RES 1.0 is in de zomer en herfst van 2020 onderzoek gedaan onder inwoners van West-Brabant naar hun wensen en opvattingen rond de energietransitie. 2.345 Inwoners uit West-Brabant hebben een lijst met 25 vragen op internet ingevuld (PON, 2020). Ze zijn op leeftijd, opleidingsniveau en woongemeente representatief voor West-Brabant. Daarna is met ruim 60 mensen verder gepraat in een online research community (PON, 2020). Een van de aanbevelingen van de deelnemers aan de online research community was om vaker over gemeentegrenzen heen in gesprek te gaan met inwoners.

Verder hebben alle gemeenten in de periode 2020-2021 met hun inwoners gesproken over de warmtetransitie. De rode draad in die gesprekken was betaalbaarheid en keuzevrijheid.

Bij het verder uitwerken van de RES 1.0 is dit een mooi onderwerp om in een vorm van een burgerberaad verder uit te diepen en inwoners advies te vragen over wat zij bij het overstappen naar duurzame warmte haalbaar en betaalbaar vinden en welke keuzevrijheid zij willen hebben. Hiermee geven we invulling aan de aanbeveling van de research community en krijgen we als regio advies van al onze inwoners over haalbaarheid, betaalbaarheid en keuzevrijheid in relatie tot duurzame warmte.

Rapportage

In dit document een verslag van de gesprekken en een analyse van de adviezen die mensen hebben gegeven. Na de bijeenkomsten hebben de deelnemers een mail ontvangen met een terugblik op de gesprekken en een eerste impressie van de gesprekken. Om enkele uitkomsten beter te kunnen duiden, hebben we nog een korte enquête toegevoegd. Ook die resultaten delen we in deze rapportage.

Adviezen

Aan het einde van iedere bijeenkomst hebben de deelnemers van die bijeenkomst individueel advies gegeven. Deze adviezen hebben we op een rij gezet en gecategoriseerd. Wat opvalt is de nuance die bijna iedereen geeft in zijn of haar advies. Mensen zien goed de complexiteit van het vraagstuk en tegelijkertijd is er behoefte aan zekerheid en duidelijkheid, want mensen willen niet in een experiment wonen. Als we kijken naar de gedeelde adviezen die uit de brede toetsing naar voren zijn gekomen, dan zijn dat er vijf.

1. Noodzaak voor verduurzaming warmte wordt gedeeld

Bijna alle deelnemers zien dat iedereen vroeg of laat overgaat op duurzame warmte. En dat het verduurzamen van onze energie onomkeerbaar is. Er is verschil van inzicht over wat de beste bronnen zijn en wat de beste oplossing voor jouw huis is, maar de noodzaak wordt gedeeld.

2. Vertrouwen is het allerbelangrijkste, anders liever zelf de regie

Vertrouwen in het proces en in de gekozen oplossing is het allerbelangrijkste. Het gaat om mensen hun woning, bij eigenaren zal het ook om een investering vragen en bij huurders kan de huurprijs veranderen bij verduurzaming van hun woning. Mensen zijn zich bewust van deze financiële consequenties. Dat zie je bijvoorbeeld terug in de adviezen. Zolang mensen geen vertrouwen hebben in de oplossing voor het verduurzamen van hun warmte, houden ze liever zelf de regie. Terwijl ze die regie eigenlijk ook wel graag bij de overheid willen leggen.

3. Behoefte aan informatie

De behoefte aan informatie is enorm. Mensen willen graag weten welke keuzes er voor hun woning zijn en op welke termijn dat gaat spelen. Verder viel op dat behoorlijk wat deelnemers al flink wat maatregelen hadden genomen om hun eigen huis te verduurzamen. Zij gaven aan dat ze nog niet klaar waren, maar pas een volgende stap konden zetten als ze wisten wat het scenario voor hun huis werd.

4. Nu een te groot verschil tussen huurders en eigenaren

In de gesprekken zagen we een groot verschil tussen mensen in een huurwoning en mensen in een koopwoning. Beiden waren bereid om hun woning te verduurzamen en stonden daar positief tegenover. Maar huiseigenaren vonden dat ze te veel keuzemogelijkheden hadden en zagen soms door de bomen het bos niet

meer. Huurders daarentegen voelden te weinig mogelijkheden om hun woning te verduurzamen en voelden zich erg afhankelijk van hun verhuurders (zowel particulier als coöperatie).

5. Solidariteit voor een goede oplossing voor iedereen

Er was een grote mate van solidariteit onder de deelnemers: dus wanneer deelnemers merken dat hun keuze ongunstig uitpakt voor anderen, zijn zij bereid over te stappen op een collectief systeem. Het maatschappelijk belang werd belangrijker gevonden dan keuzevrijheid.

Tot slot

Menig burger lijkt bereid extra kosten voor nieuwe vormen van verwarming te willen dragen, mits er ook garanties zijn dat de scenario's de goede weg zijn om te bewandelen en dat voldoende comfort behouden blijft. Daar bestaan zorgen over, er is een gebrek aan vertrouwen over en er is een gebrek aan kennis over en daarom lijken veel burgers de regie in eigen hand te willen houden.

Opzet Brede Toetsing Duurzame Warmte

In de RES Regio West-Brabant is de wens om breed inwoners te betrekken bij de energietransitie. Om een evenwichtig beeld te krijgen wat inwoners van de regio belangrijk vinden, is er gekozen om een vorm van een burgerberaad te organiseren. Voor het gesprek over warmte van de toekomst is gekozen voor een 'brede toetsing'. Ruim 100 inwoners hebben, verdeeld over 5 bijeenkomsten, een keer meegepraat over de warmte van de toekomst. In dit hoofdstuk beschrijven we het proces en de keuzes die we hebben gemaakt.

Verschillende varianten van een burgerberaad

Er zijn grofweg 3 ontwerpvarianten voor een burgerberaad.

Brede dialoog-variant (brede toetsing)

Representatieve groep (of groepen) inwoners komt (komen) eenmalig bij elkaar om input te geven. Eenmalig worden inwoners uitgenodigd om te horen wat de plannen zijn en te delen wat zij ervan vinden. Dit kan herhaald worden in een reeks van eenmalige bijeenkomsten, fysiek en/of online. Hiermee kan de overheid toetsen hoe bewoners aankijken tegen de plannen én wordt een brede groep bewoners actief betrokken bij de ontwikkelingen.

Burgerpanel-variant

Representatieve groep inwoners komt een aantal keer per jaar bij elkaar. Inwoners worden uitgenodigd om in een vaste groep op gezette tijden over diverse vraagstukken aanbevelingen te geven en heeft de mogelijkheid om over alle onderdelen gevraagd en ongevraagd advies te geven.

Burgerforum/Burgerraad-variant

Representatieve groep inwoners worden uitgenodigd om in een vaste groep binnen een korte looptijd (max. 7 maanden) over een specifieke vraag aanbevelingen te geven. Of de uitkomst volledig wordt overgenomen, is aan de bevoegde besluitvormingsorganen. Hierover kunnen vooraf afspraken gemaakt worden.

Brede toetsing

Voor het vragen van advies aan inwoners over betaalbaarheid en haalbaarheid van duurzame warmte en de mate van keuzevrijheid die inwoners verwachten, hebben we gekozen voor de eerste ontwerpvariant. Dus voor een brede toetsing. We willen breed inwoners betrekken, ook stemmen horen die anders zachter klinken en een stap zetten in het duurzamer maken van West-Brabant. Omdat de warmte van de toekomst bij iedereen achter de voordeur komt, is het belangrijk om zoveel mogelijk verschillende mensen om advies te vragen.

Vraag

Aan de deelnemers is gevraagd mee te denken over zoveel mogelijk aspecten om huizen in de nabije toekomst duurzaam te kunnen verwarmen, dit aan de hand van twee scenario's:

- In de toekomst is er voor de warmtevoorziening in je huis een elektriciteitsleiding en een warmwaterleiding beschikbaar.
- In de toekomst is er voor de warmtevoorziening in je huis alleen een warmwaterleiding beschikbaar.

Persoonlijke uitnodiging

15.000 willekeurig gekozen huishoudens hebben eind januari 2022 een uitnodiging ontvangen. om mee te doen aan een brede toetsing over de warmte van de toekomst. Er is een selectie gemaakt van 15.000 adressen uit de regio op basis van de BAG. Op deze adressen is een brief bezorgd met de uitnodiging voor een van de bewoners van dat adres. De brief is opgesteld in eenvoudig Nederlands en was online ook in 4 andere talen te lezen: Pools, Turks, Arabisch, Engels. Per adres kon één persoon vanaf 16 jaar zich aanmelden.

Loting en samenstellen

Mensen die een brief hebben ontvangen konden zich aanmelden om mee te doen. Dat deden ze op een website. Op die website is naar nog een aantal achtergrondkenmerken gevraagd. Voor het vraagstuk in de brede toetsing zijn de volgende drie achtergrondkenmerken van belang:

- Woongemeente
- Inkomen
- Leeftijd

Op deze drie criteria hebben we gestreefd naar een goede afspiegeling van de regio. Bij het aanmelden hadden we een oververtegenwoordiging van mensen boven de 50. Om te zorgen voor een zo representatief mogelijk groep, hebben we gekozen om 128 mensen in te loten, waarbij de groep mensen onder de 50 jaar net zo groot was als de groep mensen boven de 50 jaar.

Op de sluitingsdatum is door de lotingstool, op basis van een algoritme, een loting gedaan. Daar rolde een lijst uit met het gewenste aantal deelnemers per categorie. En een bestand met namen en adressen. Deze mensen kregen de uitnodiging om daadwerkelijk mee te doen. Zij zijn op basis van hun voorkeur ingedeeld voor een van de bijeenkomsten.

Bijeenkomsten

In februari en maart waren vijf bijeenkomsten. Tijdens deze bijeenkomsten gingen deelnemers één keer met elkaar in gesprek, om aan het einde van de bijeenkomst advies te geven. De adviezen zijn persoonlijk en individueel gegeven. Alle adviezen samen vormen een beeld van de verschillende meningen en opvattingen. Er waren er zes gepland. Een van de bijeenkomsten kon niet doorgaan vanwege te weinig deelnemers. Drie bijeenkomsten waren fysiek, twee online. Tijdens de online bijeenkomsten zagen we iets meer jongeren. Alle bijeenkomsten hadden een vergelijkbare opbouw:

- Ruimte om elkaar te leren kennen
- Kennis gedeeld over de warmte van de toekomst
- Twee mogelijke toekomstscenario's toegelicht
- Mensen hebben ideeën en gedachten uitgewisseld over de scenario's
- Aan het einde hebben mensen een individueel advies gegeven

Indruk uit de gesprekken

Als we kijken naar de sfeer tijdens de bijeenkomsten en de mondelinge toelichting die mensen hebben gegeven aan tafel en plenair, dan geeft dat een mooie impressie van wat mensen ook belangrijk vinden.

Gehoord en begrepen

De deelnemers vonden het fijn om betrokken te worden bij het vraagstuk duurzame warmte in de regio. Een aantal van hen gaf aan, zich gehoord en begrepen te voelen.

Technische mogelijkheden

Daarentegen waren er ook deelnemers met veel kennis over technische mogelijkheden en die daarover van gedachten wilden wisselen. Voor een diepgaander gesprek over deze mogelijkheden was in deze opzet helaas geen ruimte.

Meer informatie en keuzeruimte voor huurders

Er was behoefte aan meer specifieke informatie voor huurders: welke stappen kun je zetten, als je afhankelijk bent van een woningcorporatie, particuliere huurder, of Vereniging van Eigenaren? Daarnaast was er behoefte aan keuzeruimte of invloed op verduurzaming van gehuurde woningen.

Minder keuzemogelijkheden voor woningeigenaren

Woningeigenaren gaven aan, dat de keuzemogelijkheden soms juist te groot zijn en te veel kennis vereisen. Hierdoor weet men niet goed wat een juiste keuze is en wie er een onafhankelijk en betrouwbaar advies geeft.

Roep om betrouwbare informatie en betrouwbare systemen

Er was een roep om betrouwbare en duidelijke informatie over de overstap van aardgas naar schone energie vanuit gemeenten naar inwoners toe. Maar ook: behoefte aan een betrouwbaar systeem voor duurzame warmte.

Solidariteit

Er was een grote mate van solidariteit onder de deelnemers: dus wanneer deelnemers merken dat hun keuze ongunstig uitpakt voor anderen, zijn zij bereid over te stappen op een collectief systeem. Het maatschappelijk belang werd belangrijker gevonden dan keuzevrijheid.

Diversiteit

Alhoewel er een diverse groep deelnemers in gesprek is geweest met elkaar, waren het wel allemaal mensen die iets met het thema leken te hebben. Niet iedereen vond de aanpak van klimaatverandering even belangrijk, maar de meesten deelnemers vonden wel dat er iets moest veranderen in de energievoorziening.

Analyse van de individuele adviezen

Tijdens de bijeenkomsten konden deelnemers reacties op de twee voorgelegde scenario's naar voren brengen in de vorm van vragen, zorgen, ideeën en adviezen. In deze analyse geven we aan:

1. Hoeveel van welke soort aspecten zijn tijdens de bijeenkomsten geuit?
2. Wat is de strekking van deze soorten uitingen?
3. Wat kunnen we daaruit afleiden met betrekking tot de mening over of een voorkeur voor een van beide scenario's?

Algemene gegevens - deelnemers

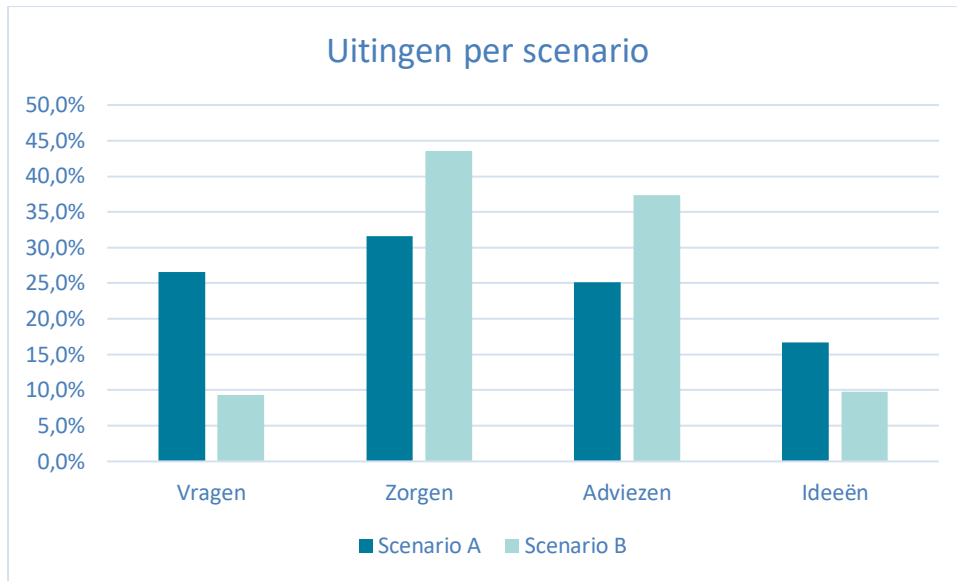
Er zijn 76 mensen die een of meer reacties hebben gegeven op scenario A (elektriciteitsleiding en warmwaterleiding) en 72 mensen hebben gereageerd op scenario B (alleen een elektriciteitsleiding). De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is 51 jaar. Een grote meerderheid van de deelnemers heeft een koophuis (71%). Een kleine minderheid huurt particulier (3%), een minderheid heeft een sociale huurwoning (16%). Van 8% is niet bekend hoe ze wonen en de overige 2% woont nog thuis of in een studentenwoning.

Algemene gegevens – uitingen

In totaal zijn er 514 reacties gegeven in de vorm van vragen (25%), zorgen (27%), adviezen (27%) en ideeën (21%). Zorgen en adviezen zijn het meest geuit, ideeën het minst.

We hebben alle reacties ingedeeld in categorieën. Het betreft betaalbaarheid, betrouwbaarheid, haalbaarheid, keuzevrijheid, infrastructuur, informatie en een categorie 'anders'. Doordat sommige gegeven reacties in meerdere categorieën passen zijn er in totaal 567 gecategoriseerde uitingen.

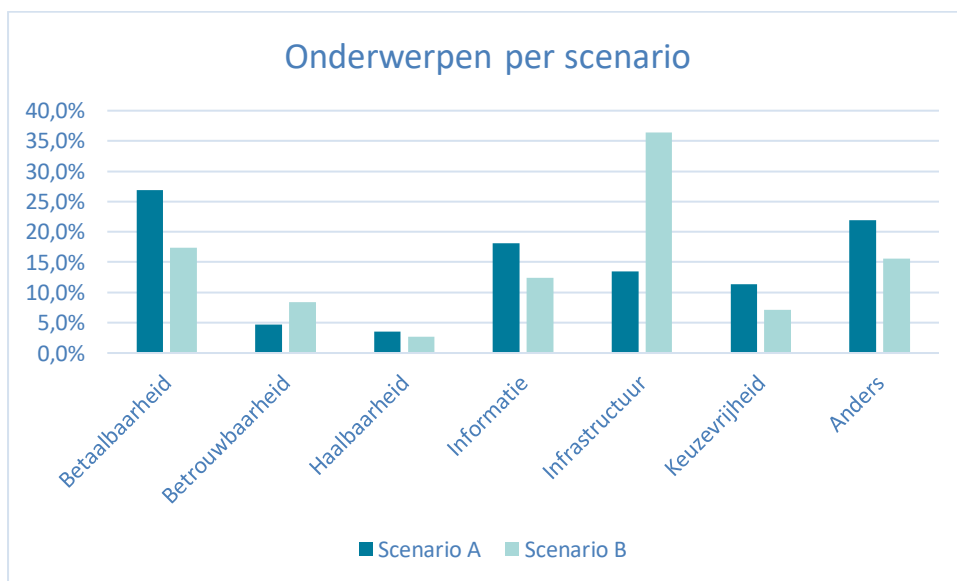
We zien opmerkelijke verschillen in type uitingen tussen de beide scenario's. Vragen en ideeën zijn bij scenario A het sterkst vertegenwoordigd, terwijl zorgen en adviezen bij scenario B relatief vaak voorkomen. Verder zien we dat zorgen het meest voorkomen, zowel bij scenario A als bij scenario B. Zie figuur 1 voor een overzicht.

Figuur 1

Aard van de uitingen

De meeste uitingen zijn ingedeeld in de categorie 'betaalbaarheid', meer nog bij scenario A (27%) dan bij scenario B (17%). Uitingen over infrastructuur en informatie komen verhoudingsgewijs ook vaak voor (23% respectievelijk 16%). Keuzevrijheid vinden we in 10% van de uitingen. Haalbaarheid en betrouwbaarheid scoren de minste uitingen (3% respectievelijk 6%). Circa een vijfde van de uitingen viel in de categorie 'anders'. Als we de onderwerpen uitsplitsen naar scenario, dan krijgen we het volgende beeld. Zie figuur 2 voor een overzicht.

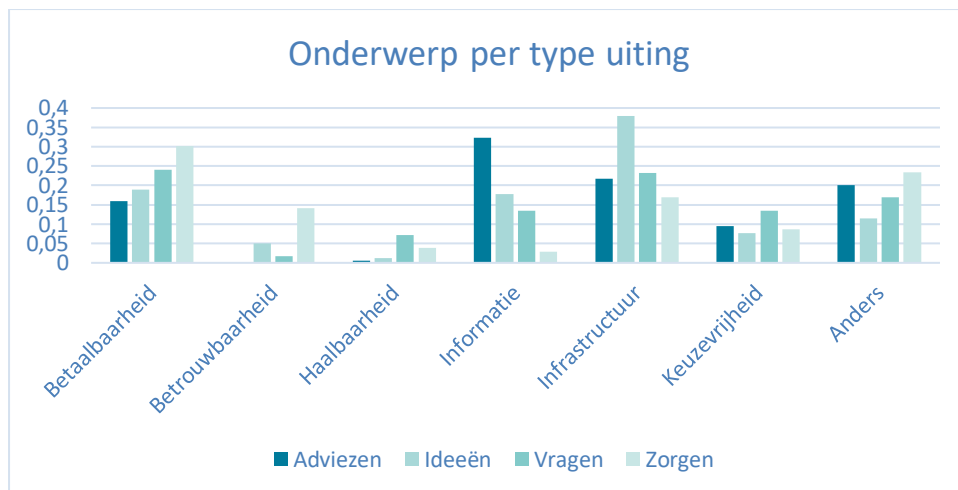

Figuur 2

We zien in bovenstaande figuur dat betaalbaarheid bij scenario A dominant is, en dat infrastructuur bij scenario B de overhand heeft. Informatie en keuzevrijheid komen vaker voor bij scenario A, en betrouwbaarheid zien we vaker bij scenario B. Haalbaarheid speelt bij beide scenario's een geringe rol en verschil is er nauwelijks.

Onderwerpen per type uiting

De meeste vragen gaan over de betaalbaarheid. De meeste zorgen ook. De adviezen betreffen het vaakst informatie, terwijl de ideeën duidelijk het meest over de infrastructuur gaan. De minste vragen zijn er over betrouwbaarheid, de minste zorgen over informatie. De minste adviezen zijn er over de betrouwbaarheid (namelijk nul), de minste ideeën over haalbaarheid. Zie figuur 3 voor een overzicht.

Figuur 3

Zorgen zijn nogal eens moeilijk in te delen bij één van de categorieën en komen zodoende bij de categorie 'anders'. Datzelfde geldt voor adviezen. Zowel de zorgen als de adviezen zijn dus redelijk divers te noemen.

Type woning

Verschillen in aantallen uitingen tussen mensen die een koopwoning bewonen en mensen die huren zijn er, tegen de verwachting in misschien, niet of nauwelijks. Hooguit wordt er een fractie meer over betaalbaarheid en informatie gezegd door mensen die huren in vergelijking met mensen die een koophuis bewonen. Verschillen tussen huurders en kopers als het gaat om het type uiting zijn er ook nauwelijks: beide typen respondenten uiten nagenoeg evenveel vragen, zorgen, adviezen en ideeën.

Analyse en duiding van bovenstaande resultaten

Uit de data blijkt dat scenario A de beste papieren lijkt te hebben. Er worden minder zorgen over geuit dan over scenario B en er zijn meer vragen, waardoor mensen dieper op de materie in willen gaan door er meer over te willen weten. Bij scenario A gaan veel uitingen over de betaalbaarheid ervan, terwijl het bij scenario B veel meer over de infrastructuur gaat. Dit zou erop kunnen wijzen dat mensen het realiteitsgehalte van scenario A meer serieus nemen dan van scenario B, waarbij het meer om zorgen om of ideeën voor de

infrastructuur lijkt te gaan.

Monopolie. Stabiliteit.

*Hoe groen is het? Gaat
het lang mee? Waar
vind je vakmensen?*

Interessant is dat er veel zorgen zijn, maar ook dat er veel adviezen zijn. Met name adviezen over informatie, die mogelijk de zorgen kunnen wegnemen of verminderen.

Aan de andere kant is er een grote diversiteit in de zorgen. Veel zorgen konden niet worden gecategoriseerd in betaalbaarheid, haalbaarheid, betrouwbaarheid, etc., en gaan dus over iets anders. Dat kan erop wijzen dat de zorgen van veel mensen nog altijd ‘alle kanten opgaan’, hetgeen het nodige aan informatieverstrekking vergt.

Opmerkelijk ten slotte is dat haalbaarheid een geringe rol lijkt te spelen. Dit kan te maken hebben met het feit dat sommige mensen haalbaarheid kunnen verwarren met betaalbaarheid. Het gaat uiteindelijk immers om *rendabiliteit*: verdient de investering zich terug, ook in bijvoorbeeld de buitengebieden, en, niet onbelangrijk, wordt de CO2 uitstoot daarmee in voldoende mate en op efficiënte wijze gereduceerd? Een zorg en een vraag van veel burgers is of en hoe daarbij de juiste keuzes kunnen worden gemaakt.

*Welke locaties zijn geschikt
voor warmwaterleidingen in
West-Brabant? Worden
warmwaterleidingen zonder
subsidies ooit rendabel?*

Aanvullend: verder de diepte in

Natuurlijk zijn we ook benieuwd naar meer inhoudelijk-specifieke informatie. Waar gaan de vragen precies over? Welke zorgen leven er? Wat zijn de ideeën en adviezen die burgers aanreiken?

Een nauwgezette analyse om deze vragen te beantwoorden voegt met een relatief kleine steekproef van burgers niet veel toe. Daarom kiezen we voor een wat grovere methode. We hebben per categorie een overzicht van de meest genoemde woorden gemaakt door middel van woordwolken. We gaan dieper in op de vragen, zorgen, adviezen en ideeën, met de woorden die minimaal 30 keer voorkomen.

We maken daarbij geen onderscheid tussen de scenario's. We zouden dan immers acht woordwolken krijgen, wat de inzichtelijkheid niet ten goede komt. In algemene zin zien we dat het woord ‘worden’ veel voorkomt. Dat impliceert een lijdende vorm en nog veel vragen en zorgen: worden er voldoende maatregelen genomen?

Worden de kosten niet te hoog? Kortom, hoe gaat het allemaal worden? Dat is waar veel burgers vragen en zorgen over hebben.

Veel **vragen** lijken vooral te gaan om de individuele consequenties van de transitie, toegespitst op de (particuliere) kosten ervan. En er zijn ook veel praktische vragen.

Hoe komt de energie mijn huis in? Waar moet ik mijn warmtepomp kwijt? Wat

Collectieve oplossingen zijn soms goede oplossingen, maar vaak maken particulieren zelf goede keuzes wat betreft isolatie en warmte/elektra levering.

Veel **zorgen** gaan over de kosten en de betaalbaarheid, zoals we eerder al hebben gezien. Maar er zijn ook andere zorgen. Over hoe het allemaal gaat worden.

Zorg voor goede informatie over de technieken maar vooral over de gevolgen van de keuzes. Zorg dat mensen goed beseffen dat ze keuzes maken voor hun kinderen en toekomstige generaties

We zien dat **adviezen** worden gegeven over dingen goed doen, dingen meer doen, waaronder informatie verstrekken. Nogal eens worden er adviezen gegeven om dingen per woning, per situatie, per wijk en per gemeente goed uit te zoeken. Er is behoefte aan oplossingen op maat.

Kan er voldoende elektriciteit worden opgewekt voor huishoudens, industrie en verkeer?

Veel **ideeën** lijken gericht op efficiëntie. Gebruik maken van restwarmte uit de industrie, bijvoorbeeld, maar ook van het bestaande gasleidingennet, van kernenergie. Opvallend is dat het woordje 'maar' vaak wordt gebruikt. We zien het in zinsconstructies als 'ik denk a, maar realiseer me ook dat b'. Veel ideeën zijn genuanceerd.

Conclusie

Alles overziend vinden we in de uitingen het volgende patroon. Er zijn vier kwesties die in relatie tot elkaar staan.

1. De eerste betreft de kosten: wat zijn de eenmalige kosten voor mij als particulier en blijven de energieprijzen min of meer gelijk of juist niet?
2. De tweede is comfort: is een warmtenet of warmtepomp voldoende betrouwbaar, houd ik controle over de warmte, biedt het nog extra voordelen zoals de mogelijkheid van koelen in de zomer?
3. De derde is de rendabiliteit: is het zinnig in termen van 'op de goede weg' zitten? Is dit de juiste weg die we moeten nemen om de uitstoot van CO2 te verminderen? Zijn daar garanties voor? Is het ook zuinig in de zin van economisch rendabel? Staan de collectieve kosten wel in verhouding tot de baten? En is het ook zorgvuldig, vooral qua planning en tijdspad?
4. De vierde ten slotte is regie: houd ik keuzevrijheid? Of: neemt de overheid wel voldoende regie?

Verdieping op basis van enquête

Om de individuele adviezen die mensen hebben gegeven verder te kunnen verdiepen en duiden, hebben we de deelnemers na afloop een korte vragenlijst voorgelegd. Dit om het patroon dat we in de vragen, adviezen en zorgen hebben gezien te toetsen. Het lijkt dat burgers bereid zijn extra kosten voor energie te betalen, mits hij/zij garanties krijgt dat dit de goede weg is om CO₂-uitstoot te verminderen en dat hij/zij comfort behoudt. Daar bestaan zorgen over, er is een gebrek aan vertrouwen over, en *daarom* wil hij keuzevrijheid behouden. Vertrouwen is *key*. En dus willen we de mate van vertrouwen meten op bovenstaande vier kwesties. Maar de *betrokkenheid* bij het onderwerp is ook belangrijk: kan het de burger veel schelen wat er gebeurt?

54 mensen hebben de vragenlijst ingevuld dat is ongeveer de helft van het aantal deelnemers. De deelnemers aan de vragenlijst, zijn net als de deelnemers aan de gesprekken divers in achtergrond: leeftijd, gender, woonplaats, woonsituatie (stad, buitengebied of er tussenin) en inkomen.

Warmtenet de beste optie?

Het wisselt of mensen vertrouwen hebben in een warmtenet, overduidelijk is wel dat mensen het vertrouwen in de warmtevoorziening van de toekomst heel belangrijk vinden. Mensen konden ook hier een toelichting geven, dan zien we de volgende kanttekeningen bij een warmtenet:

- De respondenten maken zich veel zorgen over het rendement van een warmtenet.

- Er zijn ook zorgen over het verlies van autonomie. Zo wordt er meermalen gezegd dat je niet zelf een energieleverancier kunt kiezen. Als gevolg daarvan zijn er zorgen over de prijzen die een mogelijk monopolie zullen bezorgen.
- Sommigen vinden de omgeving niet geschikt voor een warmtenet.

Comfort

Comfort wordt belangrijk geacht. En de meerderheid heeft er ook vertrouwen in dat dat comfort gewaarborgd is. Uit de toelichting blijkt dat sommige zorgen hebben dat er regelmatig problemen zullen zijn met het warmtenet waardoor het comfort niet gewaarborgd kan worden. Verder zijn er veel optimistische toelichtingen. Zo geeft iemand aan dat het comfort in diens huis alleen maar verbeterd is na het nemen van een warmtenet. Anderen verwachten dat de techniek de komende jaren stukken stabiel en efficiënter wordt.

Kosten

In de enquête hebben we gevraagd om met een rapportcijfer aan te geven of mensen denken dat de kostenbeheersbaar blijven. Het overgrote deel van de respondenten beantwoordt die vraag met een 6 of lager. Redenen voor dit lage cijfer zitten in zorgen over een monopolie-positie van aanbieders (die, is de verwachting, zorgt voor hoge tarieven) en de koppeling aan de gasprijs die nu heel hoog is. Ook hier zien we

weer dat vertrouwen heel belangrijk is. Over alle voorgelegde onderwerpen heen, het allerbelangrijkste. En voor bijna iedereen belangrijk tot heel belangrijk.

Regie

Uit de laatste vraag blijkt dat mensen eigen regie heel belangrijk vinden bij het overstappen naar duurzame warmte. Tegelijkertijd is er besef dat we uiteindelijk allemaal de overstap maken naar duurzame warmte. Informatie en meegenomen worden in het proces zijn daarom heel belangrijk. Toelichting bij het willen hebben van keuzevrijheid zijn:

- Respondenten hebben zorgen over de (huur)prijzen.
- Respondenten willen zelf bepalen al dan niet op basis van 2 of 3 voorgelegde business cases. Dat zorgt voor draagvlak en transparantie.
- Belangrijk om iedereen mee te nemen
- Anderen geven aan dat enige dwang toegestaan is om de hele buurt mee te laten doen.

Reflectie*

Interessant is om te zien hoe de adviezen van de inwoners die mee hebben gedaan aan de brede toetsing zich verhouden tot wat we weten uit onderzoek onder de algemene Nederlandse bevolking over de warmtetransitie. We hebben een onderzoek van het CBS en een onderzoek van het SCP als referentie-onderzoeken gebruikt.

Wel of niet aardgasvrij

- Ruim de helft (53%) van de bevolking vindt het (heel) positief dat de overheid volledig wil gaan stoppen met het gebruik van aardgas in Nederland door over te stappen op duurzame energiebronnen. Dat aardgas bijdraagt aan de CO₂-uitstoot is hiervoor de meest genoemde reden (CBS, 2020)
- Bijna een vijfde deel (19%) vindt het juist helemaal geen goede ontwikkeling dat wordt gestopt met het gebruik van aardgas. Het meest genoemde argument hiervoor is dat aardgas een relatief schone fossiele brandstof is. Het draagt naar verhouding weinig bij aan de CO₂-uitstoot en we kunnen niet zomaar zonder (CBS, 2020)
- Hoger opgeleiden, jongvolwassenen en vrouwen zijn positiever over aardgasvrij-beleid.
- Tussen lager- en middelbaaropgeleiden vonden we geen duidelijk verschil. De relatie met leeftijd is niet zo eenduidig: het is niet zo dat de steun voor het beleid evenredig afneemt naarmate men ouder wordt. De mensen die (zeer) makkelijk kunnen rondkomen, zijn gemiddeld positiever over het aardgasvrij-beleid dan de mensen die zeggen zeer moeilijk te kunnen rondkomen (SCP, 2020-a)
- De groep die het aardgasvrij-beleid (in enige mate) steunt is met 49% weliswaar het grootst, maar er is ook nog een flinke groep (27%) die (in enige mate) tegen is. Daarnaast is er een vrij grote groep die het eigenlijk niet zo goed weet of er neutraal tegenover staat.
- Mensen zijn bezorgd over de effecten op de manier van leven, en zijn bang dat het hun
- eigen leven duurder maakt (SCP, 2020-a)
- Ruim een kwart (26%) van de Nederlanders geeft aan nog geen aardgasvrij alternatief te overwegen.
- Daarnaast is er een wat kleinere groep die het niet zo goed weet (13%) en een groep die er neutraal tegenover staat (19%). Dit wil overigens niet zeggen dat de groep die aangeeft nog geen aardgasvrij alternatief te overwegen fel tegen het idee van een aardgasvrije woning is. Er zijn mogelijke andere redenen die een rol spelen. Onduidelijkheden en onzekerheden over de gemeentelijke TVW's spelen mogelijk een rol (SCP, 2020-a)

* CBS (2020) Klimaatverandering en energietransitie: opvattingen en gedrag van Nederlanders in 2020 en SCP (2020-a) Op weg naar aardgasvrij wonen: de energietransitie vanuit burgerperspectief

Maatregelen overstap naar aardgasvrij wonen

- De meeste huishoudens (93%) hebben in 2020 een aardgasaansluiting in de woning. Wel trachten veel huishoudens hun gasverbruik te reduceren. Zo heeft het overgrote deel (86% van alle eigenaren van eengezinswoningen) een hoogrendementsketel, 40% kookt elektrisch en 23% verwarmt de woning (aanvullend) met hout (CBS, 2020)
- Een forse groep die aangeeft hun cv-ketel/gaskachel op termijn te willen (laten) vervangen door een aardgasvrij alternatief (42%). (SCP, 2020-a)

Drijfveren en belemmeringen

- Mensen vinden het lastig om met het aardgasvrij maken van hun woning aan de slag te gaan. Zo geeft bijna driekwart (71%) aan het moeilijk te vinden om te bepalen wat een goed aardgasvrij alternatief voor de huidige verwarming zou zijn. Daarnaast geeft 64% aan nog weinig vertrouwen te hebben in de alternatieven voor aardgas en zegt 54% nog op informatie van de overheid te wachten voordat zij een aardgasvrij alternatief overwegen (SCP, 2020-a)
- Hoger opgeleiden hebben een grotere kans om tot de groep 'overtuigde voorlopers' te behoren als het gaat om het aardgasvrij maken van hun woning. We zien dat mensen die zeggen minder moeite te hebben met rondkomen een grotere kans hebben tot de groepen 'overtuigde voorlopers' of 'voorzichtige voorlopers' behoren dan tot de groep 'twijfelaars' (SCP, 2020-a)
- 55-plussers hebben in vergelijking met jongvolwassenen twee tot drie keer zoveel kans om tot de groep 'aanzelende achterblijvers' te behoren dan tot de groep 'twijfelaars'. Ook alleenstaande hebben een grotere kans om tot de groep 'aanzelende achterblijvers' te behoren (SCP, 2020-a)
- Mensen die behoefte hebben aan informatie over woningverduurzaming, werd ook gevraagd naar welk type informatie zij dan het meest behoefte hebben. Bewoners van een koopwoning wilden vooral meer weten of de kosten en baten van het verduurzamen van hun woning (circa driekwart). Meer dan de helft geeft aan iets te willen weten over de voor- en nadelen van verschillende oplossingen voor de eigen woning (SCP, 2020-a)
- De meerderheid van de mensen die behoefte hebben aan informatie over het verduurzamen van de eigen woning, geeft aan informatie te willen over de plannen in de eigen gemeente en wat men nu al kan doen aan verduurzaming en waar men beter mee kan wachten. Iets minder dan de helft gaf aan behoefte te hebben aan informatie over waar men praktisch advies kan krijgen (SCP, 2020-a)

Hoe verhoudt dit zich tot de adviezen en inzichten uit de brede toetsing?

Als we de inzichten uit twee gerenomeerde onderzoeken leggen naast de adviezen uit de brede toetsing dan zien we behoorlijk wat overeenkomsten. En tegelijkertijd ook meer diepgang of nuancering. We geven per advies aan waar het overeenkomt met het bredere beeld en waar nieuwe adviezen en inzichten zitten.

Advies 1: Noodzaak voor verduurzaming warmte wordt gedeeld

De noodzaak die deelnemers aan de brede toetsing voelen lijkt heel erg overeen te komen met de uitkomsten van de onderzoeken van het SCP en het CBS. In de onderzoeken zit meer verdieping en nuancering over waarom mensen achter deze ontwikkeling staan, dat is in de brede toetsing minder onderwerp van gesprek geweest.

Advies 2: Vertrouwen is het allerbelangrijkste, anders liever zelf de regie

Uit de brede toetsing geven mensen het advies dat zij de regie graag bij de overheid willen leggen en dat ze die regie ook van de overheid verwachten. Dit signaal komt niet zo sterk uit de twee onderzoeken. Wel dat mensen onduidelijkheid en onzekerheid ervaren rond het beleid van de overheid. In de brede toetsing kwam wel duidelijk naar voren dat als de onduidelijkheid blijft, dat mensen dan zelf de regie willen houden.

Advies 3: Behoefte aan informatie

De behoefte aan informatie van de overheid en de gemeente in het bijzonder komt zowel uit de onderzoeken als uit de brede toetsing naar voren. Het lijkt er wel op dat mensen nu verder zijn in het verduurzamen van hun huis dan in 2020. Uit de brede toetsing kwam vooral naar voren dat mensen informatie willen over zogenaamde *no-regret* maatregelen die passen bij de warmte-oplossing die de gemeente voor hun buurt voor ogen heeft.

Advies 4: Nu een te groot verschil tussen huurders en eigenaren

Uit de brede toetsing kwam naar voren dat mensen door het gesprek met elkaar heel duidelijk zagen wat een verschil er is tussen kopers en huurders. Waar kopers bijna niet weten waar ze moeten beginnen omdat ze zoveel opties hebben, zie je dat huurders ervaren dat ze te weinig mogelijkheden hebben om stappen te zetten in het verduurzamen van hun huis. Vanuit de brede toetsing is dan ook het advies om zowel voor kopers als voor huurders aan de slag te gaan met maatregelen die zij kunnen nemen. De onderzoeken laten vooral de veelheid aan keuzes voor kopers zien, maar lijken huurders over te slaan in hun analyse. De brede toetsing laat zien dat mensen die huren net zo goed ambities hebben voor het verduurzamen van hun huis.

Advies 5: Solidariteit voor een goede oplossing voor iedereen

Het vijfde advies uit de brede toetsing gaat over solidariteit. Een van de meest opvallende inzichten en adviezen is dat wanneer deelnemers merken dat hun keuze ongunstig uitpakt voor anderen, zij bereid zijn over te stappen op een collectief systeem. Het maatschappelijk belang werd belangrijker gevonden dan keuzevrijheid. Dit advies is echt een nieuw advies en een uitkomst van het gesprek tussen de deelnemers, waarbij je ziet dat je door met anderen om tafel te zitten je nieuwe inzichten krijgt.